

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
(повна вища школа вищого навчального закладу)

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра економічної та соціальної географії і туризму



ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Основи регіонознавства та АТУ України

Рівень вищої освіти	<i>третій освітньо-науковий</i>
Ступінь вищої освіти	<i>доктор філософії</i>
Галузь знань	<i>10 Природничі науки</i>
Спеціальність	<i>106 Географія</i>

Розробник: Приходько Зоя Володимирівна, доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму, к.г.н., доцент

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № 1 від 31 серпня 2017 р.

Завідувач кафедри



Топчів О.Г.

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від " 04 " 09.2017 р.

Голова НМК



(підпис)

Біличенко Я.М.
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «**Основи регіонознавства та адміністративно-територіальний устрій України**» складена відповідно до освітніх програм підготовки докторів філософії спеціальності 106 *Географія*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є головні засади і принципи регіоналізації території країни задля дослідження природних, соціально-економічних, соціо-природних та природно-господарських систем, а також географічні підходи та принципи формування та вдосконалення адміністративно-територіального устрою (АТУ) країни.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Дисципліна вводиться після або паралельно із засвоєнням дисциплін "Філософія науки та етика науковця", "Наукова проектна діяльність та інтелектуальна власність", "Історія, концепції та сучасні досягнення науки", "Студії з політичної географії та географічного країнознавства".

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні та методичні підходи аналізу територіальної організації регіонів.
2. Адміністративно-територіальний устрій України.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: оволодіння теоретичними знаннями і практичними навичками щодо регіоналізації країни і дослідження регіонального розвитку; ознайомлення з принципами і методами регіональної політики; дослідження АТУ країни чи регіону, підходів і механізмів його реформування, принципів і форм територіальної організації управління.

Завдання:

- 1) дослідження теоретико-методологічних основ регіоналізації території країни як головної складової територіальної організації населення і господарства;
- 2) ознайомлення з завданнями і принципами державної регіональної політики;
- 3) ознайомлення з теоретико-методологічними основами дослідження територіальних систем управління, головними факторами і закономірностями їх розвитку, з принципами і механізмами їх раціональної організації;
- 4) огляд нових суспільних запитів до регіоналізації і АТУ країни в умовах становлення державності України та її входження у європейське співтовариство.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

- КЗП.09 – здатність засвоювати базові знання про дослідження територіальної організації регіонів, географічні основи розробки регіональних стратегій і програм соціально-економічного розвитку, регіоналізації країни, регіонального розвитку і регіональної політики, реформування адміністративно-територіального устрою України, розроблення регіональної геодемографічної політики, досліджувати порівняльний аналіз рівнів соціально-економічного розвитку регіонів і якості життя населення, планування територій регіонів, формування національної та регіональних екологічних мереж, розроблення стратегій, планів і програм соціально-економічного розвитку регіонів і міст, природоохоронної діяльності і екологічного захисту населення;

- КЗП.12 – здатність засвоювати базові знання про державну регіональну політику, муніципальне управління, основи територіального менеджменту, управління розвитком регіонів;

- КСП.09 – здатність використовувати професійно профільовані знання й практичні навички для проведення комплексного суспільно-географічного

аналізу розвитку регіонів (виявлення особливостей економіко-географічного положення, природно-ресурсного потенціалу, геодемографічних процесів, територіальної організації галузей промисловості та сільського господарства, соціальної сфери, транспорту, зовнішньоекономічних зв'язків, туристсько-рекреаційної діяльності).

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

- знати географічні основи розробки регіональних стратегій і програм соціально-економічного розвитку, регіоналізації країни, володіти основами регіонального розвитку і регіональної політики, знати основні принципи реформування адміністративно-територіального устрою України;

- вміти проводити порівняльний аналіз рівнів соціально-економічного розвитку регіонів і якості життя населення, знати основні принципи планування територій регіонів, знати основні принципи формування національної та регіональних екологічних мереж, володіти навичками розроблення стратегій, планів і програм соціально-економічного розвитку регіонів і міст, природоохоронної діяльності і екологічного захисту населення;

- вміти аналізувати основні норми, принципи та завдання регіоналізації щодо забезпечення сталого регіонального розвитку країни, а саме ефективного використання природно-ресурсного потенціалу території, зручного і комфортного розселення населення, екологічно безпечного й економічно вигідного розміщення господарської діяльності;

- вміти вибрати оптимальну методику та здійснювати проведення комплексного суспільно-географічного аналізу розвитку регіонів (виявлення особливостей економіко-географічного положення, природно-ресурсного потенціалу, геодемографічних процесів, територіальної організації галузей промисловості та сільського господарства, соціальної сфери, транспорту, зовнішньоекономічних зв'язків, туристсько-рекреаційної діяльності).

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати:

- теоретичні підходи до регіоналізації країни та регіонального розвитку;
- принципи і методи державної регіональної політики;
- спеціальну термінологію;
- теоретико-методологічні засади суспільно-географічного дослідження АТУ;
- принципи і закономірності функціонування територіальних систем управління.

вміти:

- практично застосовувати отримані теоретичні знання;
- здійснювати регіоналізацію території країни за певними ознаками і критеріями;
- обґрунтовувати напрями державної регіональної політики на різних територіальних рівнях;
- володіти підходами і методами адміністративно-територіального реформування;
- розробляти рекомендації і відповідні заходи стосовно удосконалення АТУ на рівні регіону.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

2.Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методичні підходи аналізу територіальної організації регіонів

Тема 1. Регіоналізація – головна складова територіальної організації населення і господарства

Територіальна організація як наскрізний принцип життєдіяльності населення. Складові елементи територіальної організації суспільства – природні, соціальні, економічні. Групи складових елементів і зв'язків, які формують територіальну організацію суспільства. Системно-структурна парадигма територіальної організації суспільства. Загальний зміст системно-структурної організації навколишнього світу. Системно-структурний підхід щодо територіальної організації суспільства. Покомпонентний склад територіальної організації суспільства в залежності від рівнів організації життєдіяльності суспільства. Зміст і функції понять «територіальна система», «геосистема», «територіальна структура», «геоструктура». Основні типи територіальних структур. Генеральна схема планування території України – реалізація концепції територіальної організації суспільства.

Тема 2. Регіоналізація території України.

Базові поняття: регіон, регіоналізація, регіональна економіка, регіональна політика. Суспільно-географічні складові регіоналізації країни. Регіони – природно-господарські комплекси другого рангу. Досвід регіоналізації України.

Тема 3. Регіональна політика.

Становлення регіональної політики в Україні. Завдання і принципи державної регіональної політики

Тема 4. Обласні регіони України: закономірності розвитку.

Порівняльний аналіз регіонів за структурою господарства. Структура промислового виробництва України та її регіонів. Регіональні відміни у спеціалізації промисловості. Загальний огляд спеціалізації господарства регіонів України. Рівні економічного розвитку регіонів. Регіональні відміни у якості життя населення. Рівень життя та бідності населення.

Змістовий модуль 2. Адміністративно-територіальний устрій України

Тема 5. АТУ як функціонально-управлінська складова територіальної організації суспільства.

Філософські, політико-правові, суспільно-географічні концепції адміністративного впорядкування територій. Історико-географічний огляд становлення та розвитку АТУ. Типи АТУ за історико-географічними та соціально-економічними особливостями формування. АТУ як суспільно-географічний процес. АТУ і територіальні рівні управління: регіональний, проміжний, низовий, їх функціональне призначення і цільові настанови. Розмежування повноважень між державним управлінням і місцевим самоврядуванням на різних рівнях АТУ. Формування низових територіальних громад на основі зон спільних інтересів.

Класифікація АТО за повноваженнями, функціями, формами взаємодії з центральною владою, за генетичними та географічними особливостями. Адміністративні рівні. Класифікація поселень в залежності від їх адміністративно-політичних функцій. Адміністративні границі і кордони. Адміністративно-територіальне реформування (АТР).

АТУ і системи розселення. Міські поселення і урбанізовані території в системі АТУ. Сільська громада як форма розселення і суб'єкт самоврядування.

Тема 6. Характеристика АТУ України.

Історико-географічний огляд АТУ України. Сучасна система АТУ України та її недоліки.

Сучасні концепції та підходи до реформування АТУ України. Цільові настанови (мета, принципи, підходи) реформування. АТУ і регіоналізація. Проекти АТУ, узгоджені з регіоналізацією країни. Інші підходи та концепції. Крайовий і окружний поділ України: „за” і „проти”.

Тема 7. Суспільно-географічні концепції та підходи дослідження АТУ.

Концепція територіальних соціально-економічних систем. Концепція територіальних соціумів. Територіальна громада. Концепція територіальних

систем розселення. Концепція територіальних систем обслуговування. Теорія центральних місць для АТУ. Визначення рівня розвитку соціальної інфраструктури і благоустрою населених пунктів і територіальних громад для АТУ. Районування і регіоналізація. Соціально-економічне районування та АТУ: співвідношення, методичні підходи. Схеми регіоналізації країни і АТУ. Розподіл функцій управління між регіонами і державою.

Тема 8. Методика суспільно-географічного дослідження і реформування АТУ на регіональному рівні.

Суспільно-географічні фактори і критерії визначення адміністративно-територіальних одиниць (АТО) і адміністративних центрів. Типологічне групування низових АТО за рівнем соціально-економічної самодостатності. Принципи визначення АТО і адміністративних центрів середнього рівня управління. Принципи субрегіоналізації в АТР. Субрегіональні центри, підходи до їх визначення. Загальна таксономія АТО та концепція адміністративно-територіального реформування обласного регіону. Формування баз даних і регіональних ГІС для суспільно-географічного дослідження АТУ.

3.Рекомендована література

Основна

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення. Під загальною редакцією В.Г. Яцуби. – Київ: Секретаріат Кабінету міністрів України, 2003. – 322 с.
2. Дністрянський М.С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій. – Львів: Світ, 1992. – 144 с.
3. Дністрянський М.С. Україна в політико-географічному вимірі. – Львів: ЛНУ, 2000. – 310 с.
4. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій і розселення в Україні. – Київ: РВПС України НАН України, 2003. – 76 с.

5. Заславский Г.О. Украина в мире регионов. – Одесса: Маяк, 2003. – 164 с.
6. Зіллер Жак. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз. - К: Основи, 1996 - 420 с.
7. Надолішній П.І. Розбудова нової системи врядування в Україні. – К; Видавництво УАДУ, Одеса: Астропринт, 1999. – 304 с.
8. Одеський регіон: природа, населення, господарство: Навч. пос. / За заг. ред. О.Г. Топчієва. – Одеса: Астропринт, 2003. – 184 с.
9. Реформа для людини. Збірник матеріалів про шляхи реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні. – Секретаріат Кабінету міністрів України. Європейська комісія. – Київ: „Геопринт”, 2005. – 240 с.
10. Топчієв О.Г., Безверхнюк Т.М., Тітенко З.В. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики: Навчально-методичний посібник.. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.
11. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Т 58 Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
12. Топчієв О.Г. Методологічні засади географії: підручник / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова та ін. – Одеса: Одеський національний університет ім.І.І.Мечникова, 2019. – 352 с.
13. Топчієв О.Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка землі. Довкілля. [навч.посіб.] / О. Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко, В. В. Яворська. - Херсон: Гельветика, 2018. – 348 с.
14. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії: навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2001. – 560 с.
15. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2009. – 544 с.
16. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632с.

Додаткова

1. Адміністративно-територіальна реформа: завдання, шляхи реалізації, критерії ефективності: Матеріали „круглого столу” / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2005. – 73 с.
2. Дністрянський М.С. Чи потрібно реформувати адміністративно-територіальний устрій України? // Політична думка. – 2001.-№1-2 – С. 28-38.
3. Європейська Хартія про місцеве самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. - К., 1994. –Вип.1-2 (6-7). – 70-77.
1. Луцишин П. В., Клімонт Д., Луцишин Н. П. Територіальна організація суспільства (основи теорії). – Луцьк: Вежа, 2001. – 334 с.
2. Нудельман В. Вдосконалення адміністративно-територіального устрою України. // Регіональна економіка. - 2001. - №3. – С. 126 – 130.
3. Нудельман В. Самодостатня територія як запорука гідного життя // Урядовий кур’єр. – Київ, 2005. - №26.
4. Одеська область. Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 2000 р.: Довідник. – Одеса, 2000. – 134 с.
5. Одесская область: территориальная организация и структура хозяйства. Концепция социально-экономического развития. / А.Г. Топчиев (руководитель), Н.П. Михайлова, А.Э. Молодецкий, Н.Е. Нефедова, А.И. Полоса и др. – Одесса: Маяк, 1991. – 312 с.
6. Паламарчук М., Паламарчук О. Територіальний устрій України. // Вісник НАН України. – 1996. - № 11-12. – С. 10-16.
7. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект: Монографія. – Київ: Видавн.-поліграф. центр „Київський університет”, 2004. – С.89-97.
8. Саханенко С.Є. Територіальні основи організації публічної влади в Україні: Конспект лекцій. – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2003. – 194 с.
9. Топчієв О.Г. Теоретичні основи регіональної економіки: Навч. посібник. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 140 с.

10. Топчієв О.Г., Тітенко З.В. Проблеми реформування адміністративно-територіального устрою України // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2006. - №6(443). – С.2-6.

Електронні інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
3. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
4. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014) Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>
5. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.ua>.
6. Український географічний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/view-archive>
7. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

1. Залік з виставленням оцінок за 100-бальною шкалою.
2. Контрольні тестові роботи за змістовими модулями.

5.Методи діагностики успішності навчання

Семінарські заняття, тестування, індивідуальне опитування, фронтальне опитування, контрольні роботи за змістовими модулями.